

Naturinventering Kvibergsbäcken

2010-08-31

Naturinventering Kvibergsbäcken

2010-08-31

Beställare: Göteborgs Stad, fastighetskontoret

Beställarens representant: Malin Johansson

Konsult: Norconsult AB
Box 8774
402 76 Göteborg

Uppdragsledare och
handläggare Ola Sjöstedt

Uppdragsnr: 1020117

Filnamn och sökväg: n:\102\01\1020117\0-mapp\beskrivningar utredningar
pm\utredningar - pm\naturinv kvibergsbäcken.doc

Kvalitetsgranskad av: Calle Bergil

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
Uppdraget.....	4
Arbetets bedrivande.....	4
2. Naturförhållanden.....	5
Vattendragskaraktär och fiskfauna.....	5
Vegetation	8
Delsträckor	8
3. Naturvärden	18
Tidigare dokumenterade naturvärden	18
Skyddade, rödlistade och naturvårdsintressanta arter	18
Bedömning av naturvärden.....	20
Referenser.....	24

Bilagor

1. Värdepyramid för bedömning av naturvärden

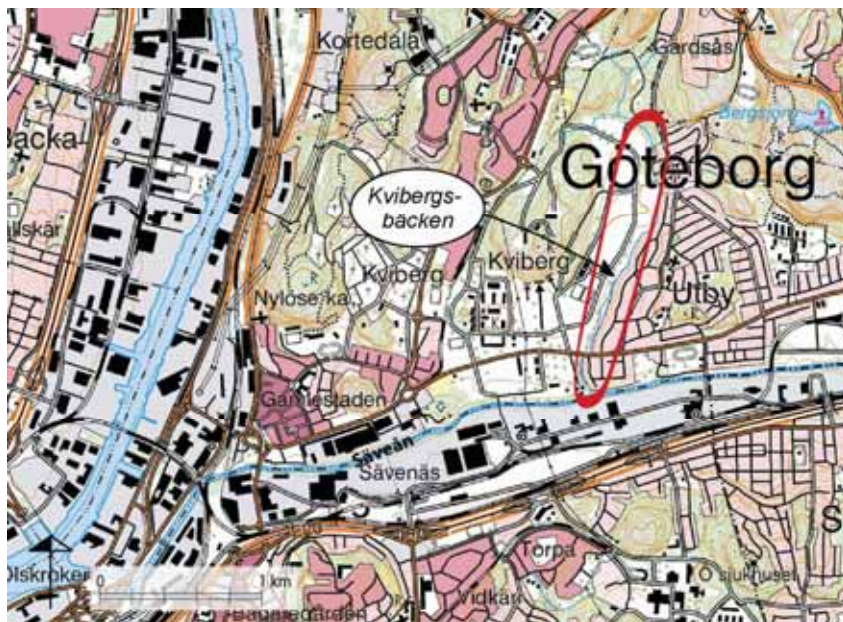
1. Inledning

Uppdraget

Uppdraget har inneburit att utföra en naturinventering och naturvärdesbedömning av Kvibergsbäcken med omkringliggande markområden. Det inventerade området sträcker sig från utloppet i Sävån i söder till ca 1,5 km norr om Utbyvägen i norr (se översiktskarta, *figur 1*). Arbetet har utförts på uppdrag av fastighetskontoret, Göteborgs Stad, genom Malin Johansson.

Arbetets bedrivande

Naturinventeringen har utförts av biolog Ola Sjöstedt, Norconsult AB. Inventering i fält utfördes i slutet av maj 2010. Bedömningen av sträckan mellan Utbyvägen och utloppet i Sävån bygger till största delen på en inventering utförd 2005 av Ola Sjöstedt inom ramen för tillståndsärendet för stabilitetsåtgärder i Sävån. Beträffande de fiskeribiologiska värdena i Kvibergsbäcken har kontakt tidigare tagits med Per-Erik Jacobsen, Sportfiskarna. Till grund för de fiskeribiologiska bedömningarna har också använts uppgifter från en kartering av bäcken utförd 2005 (Kjeldgaard Greising 2005).

Figur 1. Berörd sträcka av Kvibergsbäcken.

2. Naturförhållanden

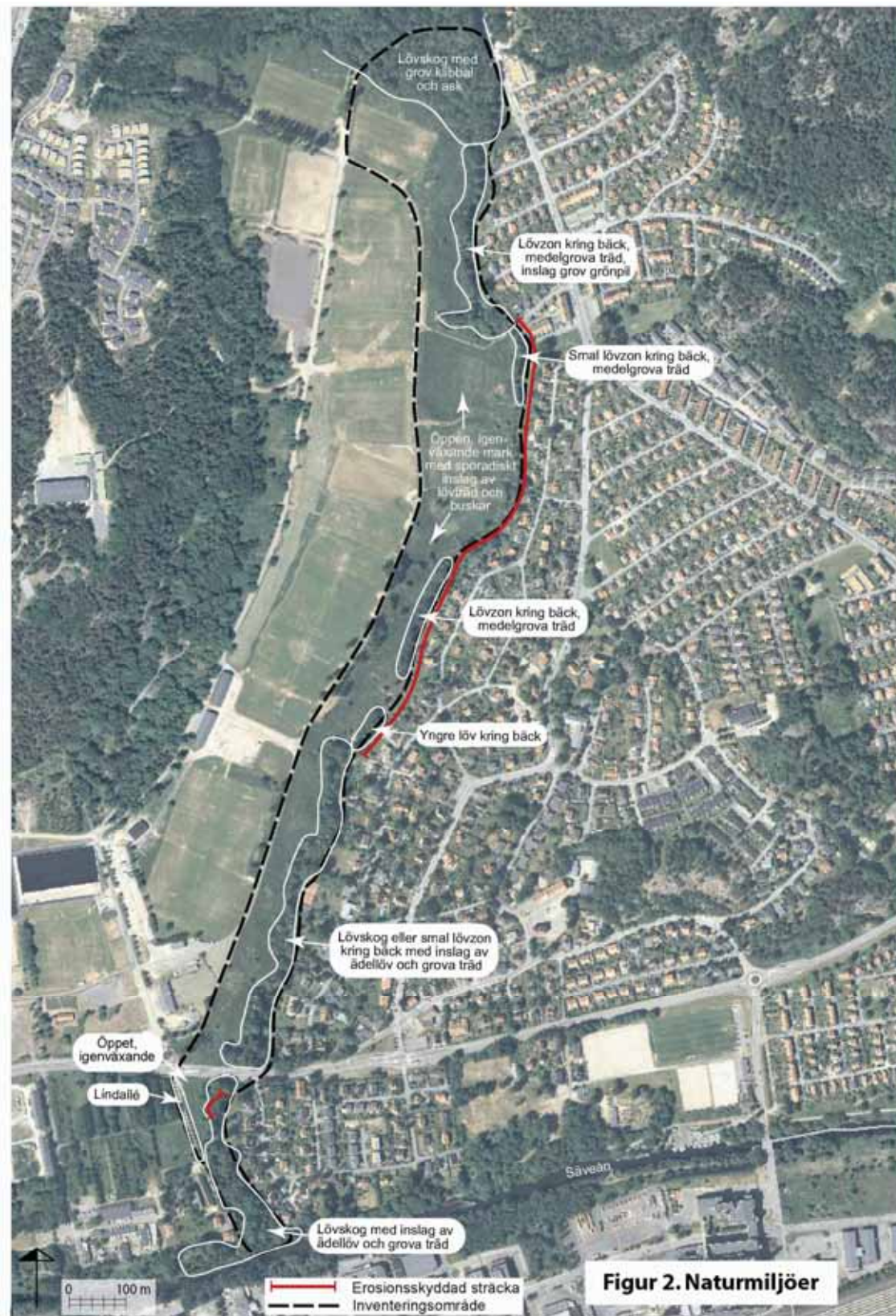
Vattendragskarakteristik och fiskfauna

Öring och lax har möjlighet att gå upp i Kvibergsbäcken upp till ett definitivt vandringshinder i form av en betongdamm belägen omkring 400 meter norr om Utbyvägen (se *figur 3*). Dessutom förekommer partiella vandringshinder på vägen dit. Bäckens är mestadels omkring 1-2 meter bred. Både svagt strömmande och lugnflytande partier förekommer. Inslag med strömmande vatten och grusiga till steniga bottnar finns framför allt i norr, dvs ganska långt uppströms (*figur 3*). Här finns naturligt steniga bottnar, men också ett längre avsnitt som tidigare erosionsskyddats med sten (*figur 2*). Längs övriga bäcksträckor består botten till övervägande delen av lersediment.

Kvibergsbäcken utgör en lek- och uppväxtmiljö för Sävås lax och havsöring. Provfiske (elfiske) i Kvibergsbäcken 2004 visade på förekomst av både lax och öring i den nedre delen av bäcken (elfiskeregistret, www.fiskeriverket.se). Lekbottarna upp till det definitiva vandringshindret har mestadels en fläckvis utbredning, men hela sträckan bör bedömas som ett möjligt reproduktionsområde. Skulle det definitiva vandringshindret i form av betongdämmet tas bort skulle möjliga lekmiljöer längre uppströms kunna bli tillgängliga.

Vandringshinder för fisk i form av betongdämme ca 400 m uppströms Utbyvägen.

Vegetation

Kvibergsbäcken omges till största delen av lövträd med stort inslag av ädellövträd. Längs vissa avsnitt bildar lövträden endast en ridå vid bäckfåran medan de längs andra sträckor bildar en lövskogszon kring bäcken. Det senare gäller framför allt i de nedre delarna av bäcken, samt längst i norr.

I lövskogen finns ett relativt stort inslag av grova eller t o m mycket grova träd, framför allt bland ask, alm, klibbal och grönpil. Ett betydande antal av almarna har dock dött av almsjukan. Floran i lövskogen domineras av arter som kirskål, nejlikrot och svalört. Här och var förekommer bestånd av jätteloka och parkslide. Det finns även inslag av från naturvårdssynpunkt intressantare arter som skogsbräsa och storrams.

Framför allt norr om Utbyvägen består en stor del av inventeringsområdet av öppna, igenväxande gräsmarker med sporadiska inslag av lövträd och buskar. Vegetationen i dessa marker domineras av konkurrensstarka arter som ängskavle, hundäxing, älggräs, hallon m fl.

Delsträckor

Avsnitt I

Beskrivning: Blandad lövskog med stort inslag av ädellövträd omger Kvibergsbäcken. Ask, alm, ek och lönn förekommer, men också enstaka bok. Många av träden är grova. Omkretsen av en av askarna i området mättes till ca 2,5 meter. Ett visst inslag finns också av grova, gamla stubbar och lågor. Bäcken är längs sträckan lugnflytande till stråkande.

Påverkan: Längs hela bäcksträckan finns spår av en gammal stensatt strandbrink, som nu till stor del är raserad. Längst i norr är den dock förhållandevis intakt fortfarande. Längs en kortare sträcka förekommer sprängsten.

Avsnitt I.

Avsnitt II

Beskrivning: Kvibergsbäcken är lugnflytande längs sträckan och omges av en smal zon av lövträd i form av klibbal, ask och alm. Tomtmark gränsar mot bäcken i öster.

Påverkan: Tydligt erosionsskydd saknas längs sträckan, men på ett ställe har ett litet dämme med fall skapats, troligen som ett inslag i trädgårdsmiljön.

Avsnitt II.

Avsnitt III

Beskrivning: Kvibergsbäcken är lugnflytande och gör en stor meandersväng längs sträckan. Bäckens omges av blandad lövskog med stort inslag av grova träd. Tomtmark gränsar mot bäcken i öster.

Påverkan: Erosionsskydd i form av sprängsten finns utlagt längs sträckan.

Avsnitt III.

Avsnitt IV

Beskrivning/påverkan: Kvibergsbäcken rinner i kulvert under tomtmark.

Bilden visar norra delen av avsnitt III, och här skymtar den kulvert som sträcker sig vidare under tomtmark och under Utbyvägen.

Avsnitt V

Beskrivning: Kvibergsbäcken är meandrande och lugnflytande längs sträckan och omges av blandad lövskog med inslag av bl a grov alm och ask. Det finns även inslag av mycket grov grönpil. Vissa av dessa har på ett karakteristiskt sätt lagt sig, varpå delar av trädet dör medan andra delar skjuter nya skott.

Påverkan: Bäckan är erosionsskyddad längs omkring 25 meter närmast Utbyvägen, men saknar i övrigt erosionsskydd. Omkring 100 meter norr om Utbyvägen har en massutfyllnad nyligen gjorts på tomtmark strax öster om bäckfåran.

Avsnitt V.

Avsnitt VI

Beskrivning: Sträcka med svagt strömmande vatten och grusig till stenig botten. Bäckan omges av lövskog med inslag av grova träd, bl a grönpilar som delvis hänger ut över bäcken. Bland floran märks ett litet inslag av skogsbräsma.

Påverkan: Ingen synbar påverkan av erosionsskydd eller liknande.

Avsnitt VI.

Avsnitt VII

Beskrivning: Mestadels lugnflytande och meandrande bäcksträcka som omges av lövskog. I lövskogen finns bl a inslag av grova klubbalar. Bland floran märks ett visst inslag av storrams och skogsbräsma.

Påverkan: I söder mynnar ett stort rör där avloppslukt kunde kännas. De flesta tomter på östra sidan går ända ner till strandbrinken.

Avsnitt VII.

Avsnitt VIII

Beskrivning: Uppströms betongdämnet har bäcken en likartad karaktär som nedströms dämnet, dvs mestadels meandrande och lugnflytande och omgiven av lövskog. I skogen finns inslag av mycket grov klibbal och grönpil, samt enstaka grov lind. Bland florán kan nämnas ett strutbräkenbestånd på östra sidan ån. Beståndet kan vara naturligt, men det skulle också kunna vara förvildat från en närliggande trädgård.

Påverkan: Ingen synbar påverkan av erosionsskydd eller liknande.

Avsnitt VIII.

Avsnitt IX

Beskrivning: Södra delen av sträckan omges av en smal zon av yngre lövträd i form av klibbal, björk, alm och hägg. Norra delen är öppen och rinner i kanten av tomtmark med gräsmattor. Mest lugnflytande, men med stenig botten p g a erosionsskydd. Visst inslag av svagt strömmande vatten.

Påverkan: Stabilitetsförbättrande åtgärder har tidigare utförts och hela sträckan är erosionsskyddad med sten.

Norra delen av avsnitt IX.

Avsnitt X

Beskrivning: Sträcka som delvis är omgiven av lövridåer eller smala lövträdszoner och delvis omgiven av mer eller mindre öppen gräsmark, som på östra sidan utgörs av tomtmark. Lövträden består mestadels av klen till medelgrov klibbal, hägg, grönpil, björk och sälg. Bäckfåran är ganska smal, ibland inte mer än någon meter bred. Vattnet är mestadels svagt strömmande och botten stenig. Sträckan kan betecknas som en potentiell öringmiljö. Avsnittet inrymmer ganska stora bestånd av parkslide och jätteloka.

Påverkan: Hela sträckan är erosionsskyddad med sten på båda sidor.

Södra delen av avsnitt X.

Norra delen av avsnitt X. Blad av jätteloka syns till vänster.

Avsnitt XI

Beskrivning: Lugnflytande, bitvis meandrande sträcka med lövskog som i norr består av en ganska smal lövskogszon. Träden domineras av klibbal, hägg och grönpil, varav de flesta är medelgrova, men det

förekommer även grova grönpilar som fallit. Skogsbräsma och storrams noterades i området.

Påverkan: I norra delen av sträckan finns ett stort dagvattenrör som mynnar i bäcken.

Avsnitt XI.

Avsnitt XII

Beskrivning: Bäcken omges av lövskog med bl a grov klibbal och ask. Lövskogen utgör en del av ett större bestånd som sträcker sig vidare norrut. Bäckbotten består av grus och rikligt med sten och bedöms utgöra en potentiell öringmiljö. Vid bäcken finns på sina ställen ganska rikligt med skogsbräsma. Vidare finns ganska rikligt med grov död ved som fallit i vattnet.

Påverkan: Ingen synbar påverkan av erosionsskydd eller liknande.

Avsnitt XII.

3. Naturvärden

Tidigare dokumenterade naturvärden

En naturinventering av hela Kvibergsområdet utfördes av Göteborgs Fritid 1996 (Göteborgs Stad 1996). I denna bedöms Kvibergsbäcken som ett värdefullt vattendrag. Även de ädla lövträd som omger bäcken bedöms som värdefulla. Bland angivna arter vid bäcken kan nämnas signalarten storrams.

Kvibergsbäcken anges som ett värdefullt grönstråk i utredningen ”Göteborgs grönstruktur” (Göteborgs Stad 1993a).

Vid provfiske i Kvibergsbäcken 2004 har öring och lax konstaterats.

Kvibergsbäcken mynnar i Sävån, som utgör ett Natura 2000-område och ett riksintresse för naturvärden. Särskilt utpekad art i Natura 2000-området är lax (Länsstyrelsen Västra Götaland 2005). Dessutom ingår det i bevarandesyftet för Natura 2000-området att bevara goda livsbetingelser för kungsfiskare.

Området finns i övrigt inte dokumenterat i genomgången naturvårdsunderlag (Länsstyrelsen Västra Götaland 2010, Skogsstyrelsen 2010, Göteborgs Stad 1979 & 1993b).

Skyddade, rödlistade och naturvårdsintressanta arter

I Kvibergsbäcken har konstaterats lax och öring. Lax är en särskilt utpekad art för Natura 2000-området Sävån. Öring kan betraktas som en naturvårdsintressant art. En genomgång har gjorts av uppgifter i artrapporteringssystemet Artportalen (www.artportalen.se). Tre arter av snäckor (amerikansk blåssnäcka, parksnäcka och kärrglanssnäcka) finns noterade vid Kvibergsbäcken. Ingen av dessa är dock rödlistad.

I samband med fältinventeringen i maj 2010 noterades flera växtplatser för signalarterna skogsbrässa och storrams i lövskogen vid bäcken (begreppet signalart förklaras i faktaruta på sid. 23). De flesta platserna var belägna i den norra delen av bäckdalgången. Även ett bestånd av signalarten strutbräken noterades. Denna skul-

le möjligen kunna vara förvildad från någon närbelägen trädgård, men kan också vara ett naturligt bestånd.

Det bör vidare nämnas att såväl alm som ask i den senaste rödlistan är bedömda i kategorin VU (sårbar). Orsaken är att dessa arter är kraftigt drabbade av sjukdomar, almsjukan respektive askskottsjukan. Sjukdomarna medför risk för utslagning av större delen av de svenska bestånden av alm och ask (www.artdatabanken.se). Vid Kvibergsbäcken har en stor del av almarna redan dött, medan askarna ännu inte har lika synbara skador.

Bestånd av signalarten storrams vid Kvibergsbäcken. I bakgrunden syns blommande hägg och en liggande grönpil med vedsvampar.

Bedömning av naturvärden

Med utgångspunkt från tidigare dokumenterade naturvärden och fältinventeringen i området har en bedömning av naturvärdena gjorts. Till hjälp har använts en värdep pyramid utvecklad av Norconsult för naturvärdesbedömningar, MKB-arbeten etc (se figur 4 och bilaga 1).

Säveån där Kvibergsbäcken mynnar utgör ett område av riksintresse för naturvärden och ett Natura 2000-område och har därför bedömts i högsta naturvärdeskategori (A). Ån har framför allt ett högt värde som laxvatten med en unik laxstam.

Kvibergsbäcken inklusive den lövskog eller de lövridåer som omger bäcken bedöms ha ett större lokalt naturvärde enligt kategori C. Bäcken har redan idag ett visst värde som reproduktionsmiljö för laxfiskar. Detta värde skulle kunna öka väsentligt om vandringshinder avlägsnades och andra fiskevårdande åtgärder utfördes i vattendraget. Om dessa åtgärder utfördes skulle Kvibergsbäckens värde för Natura 2000-området Säveån öka och det skulle då också kunna finnas anledning att uppvärdera området till ett regionalt värdefullt område enligt kategori B.

En väsentlig del av naturvärdet vid Kvibergsbäcken är knutet till lövskogen och den förhållandevis rikliga förekomsten av grova lövträd. Det finns en överhängande risk att många av de grova askarna och almarna kommer att dö inom en relativt nära framtid, men lövskogen rymmer även grova till mycket grova träd av andra arter, främst klibbal och grönpil. Lövskogen har vissa naturvärden knutna till fältskiktet vilket förekomsten av signalarter som skogsbrässa och storrams visar. Sannolikt kan det även finnas särskilda värden knutna till andra organismgrupper såsom vedsvampar, vedlevande insekter och fåglar då inslaget av grov död ved i området bitvis är stort.

Även lindallén som leder till Kvibergsnäs landeri söder om Utbyvägen bedöms ha ett större lokalt naturvärde enligt kategori C. Många av lindarna i allén har hålligheter och därmed goda förutsättningar att hysa t ex en rik skalbaggsfauna. Allén omfattas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap 11 § miljöbalken.

Gammal hamlad lind i allén som leder till Kvibergsnäs landeri.

FAKTARUTA

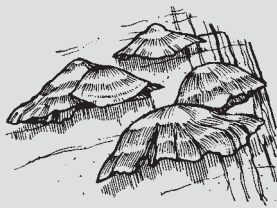
Skyddade arter

Rödlistade arter

Signalart

Indikatorart

Artskyddsförordningen omfattar bestämmelser för skyddade djur- och växtarter. Enligt förordningen är det bl a förbjudet att döda eller störa vissa djurarter som finns förtecknade i förordningens bilaga samt att skada eller förstöra dessa djurs fortplantningsområden eller viloplatser. För att vidta åtgärder som kan skada dessa arter och deras livshabitat krävs dispens från länsstyrelsen. Förordningen omfattar bl a samtliga arter som finns upptagna i EU:s fågeldirektiv och habitatdirektiv, men för alla arter gäller inte samma starka skydd. För vissa arter som omfattas av EU:s habitatdirektiv finns även ett krav att speciella bevarandeområden (dvs Natura 2000-områden) skall utses. Utöver dessa finns även några arter som inte omnämns i de nämnda direktivens bilagor.

ArtDatabanken, som är en för Sveriges lantbruksuniversitet och Naturvårdsverket gemensam enhet, har via olika flora- och faunavårdskommittéer angivit vilka svenska växt- och djurarter som bör klassas som hotade eller som riskerar att bli hotade (Gärdenfors 2010). Dessa arter kallas gemensamt för rödlistade arter. Arterna anges i sex kategorier och följer det system som Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) presenterat för global rödlistning:

- RE. Försvunnen (Regionally Extinct)
- CR. Akut hotad (Critically Endangered)
- EN. Starkt hotad (Endangered)
- VU. Sårbar (Vulnerable)
- NT. Nära hotad (Near Threatened)
- DD. Kunskapsbrist (Data Deficient)

En art vars förekomst signalerar att miljön där den påträffats kan ha höga naturvärden kallas ibland signalart. En lista av signalarter har sammanställts av Skogsstyrelsen (Skogsstyrelsen 1994 & 2000), och dessa används som stöd vid inventering av nyckelbiotoper, dvs skogsmiljöer med höga naturvärden. Signalarterna omfattar kärlväxter, lavar, mossor och svampar eftersom dessa grupper lämpar sig bäst för inventering av nyckelbiotoper. De krav som en signalart skall uppfylla är enligt Skogsstyrelsen:

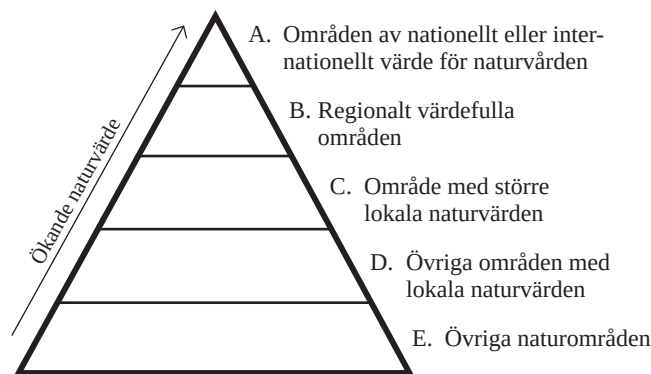
- Någorlunda vanlig med en jämn utbredning så att arten ofta finns där naturvärdet är högt.
- Starkt knuten till skogsbiotoper med höga naturvärden. Arten påträffas sällan där naturvärdet är lågt.
- Lätt att upptäcka i fält.
- Kan identifieras i fält. Saknar närstående förväxlingsbara arter.

En indikatorart är en art som indikerar en speciell förekomst eller kvalitet i en miljö, vilket i sig inte behöver vara förknippat med höga naturvärden. En indikatorart som indikerar höga naturvärden kan i princip sägas vara detsamma som en signalart.

Referenser

- Gärdenfors, U. (ed.) 2010: **Rödlistade arter i Sverige 2010**. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Göteborgs Stad. 1979: **Natur- och kulturvårdsprogram för Göteborg. Rapport 3, natur**. Fastighetskontoret i samarbete med stadsbyggnadskontoret, fritidsförvaltningen och museerna.
- Göteborgs Stad. 1993a: **Göteborgs grönstruktur. Översiktsplan för Göteborg. Underlagsmaterial 3**. Februari 1993.
- Göteborgs Stad. 1993b: **Ekologiskt särskilt känsliga områden i Göteborgs kommun. Översiktsplan för Göteborg. Underlagsmaterial 1**. Reviderad februari 1993.
- Göteborgs Stad. 1996: **Kvibergsområdet. Naturinventering - naturvärdesbedömning**. Helena Marklund.
- Kjaeldgaard Greising, S. 2005: **Undersökning av möjliga fiskevårdsåtgärder som gynnar öring (Salmo trutta) i kulverterade vattendrag**. Sportfiskeakademin KY Forshaga ht 2005, Projektarbeten i akvatiska system.
- Länsstyrelsen Västra Götaland. 2005: **Bevarandeplan för Natura 2000-område. SE0520183 Säveån, nedre delen**. Fastställd 2005-12-20.
- Länsstyrelsen Västra Götaland. 2010: **www.gis.lst.se**. Länsstyrelsens databas över riksintressen, skyddade områden, lövskogsinventering, våtmarksinventering m m.
- Skogsstyrelsen. 2010: **www.svo.se**. Databas över nyckelbiotoper, naturvärden och sumpskogar m m.

Värdepyramid för bedömning av naturvärden

A. OMRÅDEN AV NATIONELLT ELLER INTERNATIONELLT VÄRDE FÖR NATURVÅRDEN

Områden angivna som riksintresse för naturvården enligt beslut av Naturvårdsverket. Riksintressena behandlas i 3 kap 6 § miljöbalken (MB). Vissa områden är av nationellt och internationellt intresse som konventionsområde för våtmarker (CW-områden, Ramsarkonventionen) och/eller Natura 2000-områden enligt EU:s art- och habitatdirektiv respektive fågeldirektiv.

Hänsyn vid exploatering

Ambitionen skall alltid vara att undvika ingrepp i områdena. Då områdena ofta är stora kan dock graden av allvarighet av ett ingrepp variera beroende på vilket avsnitt som berörs och vilken karaktär verksamheten har.

B. REGIONALT VÄRDEFULLA NATUROMRÅDEN

Omfattar regionalt värdefulla områden enligt de länsvisa naturvårdsplaner som olika länsstyrelser eller kommunalförbund utarbetat. Grovt sett omfattas värdeklass 1-3. Vidare bör i de flesta fall områden enligt naturtypsinventeringar av ädellövskogar, ängs- och hagmarker, våtmarker och grusförekomster (grovt sett värdeklass 1-2) liksom områden med rödlistade djur- och växtarter, hotkategori CR, EN och VU ingå. Hela eller delar av områdena får anses vara "ekologiskt särskilt känsliga områden" enligt MB. Områdena omfattas i stort av 3 kap 3 och 6 §§ MB.

Hänsyn vid exploatering

Ambitionen skall alltid vara att undvika ingrepp i områdena. Då områdena ibland är stora kan dock graden av allvarighet av ett ingrepp variera beroende på vilket avsnitt som berörs och vilken karaktär verksamheten har.

C. OMRÅDEN MED STÖRRE LOKALA NATURVÅRDEN

Områden enligt kommunala naturvårdsprogram, områden enligt naturtypsinventeringar av ädellövskogar, ängs- och hagmarker, våtmarker m m (grovt sett värdeklass 3-4). Vidare ingår sådana arealmässigt mindre områden som kan klassas som nyckelbiotoper och sådana som hyser rödlistade djur och växter, hotkategori NT. Områdena kan tillhöra kategorin "ekologiskt särskilt känsliga områden" och omfattas då av 3 kap 3 § MB.

Hänsyn vid exploatering

Ingrepp i områdena bör undvikas.

D. ÖVRIGA OMRÅDEN MED LOKALA NATURVÅRDEN

Omfattar områden med lokala naturvärden. Detta omfattar t ex restbiotoper i odlingslandskapet, skogsbestånd med intressanta karaktärer såsom större lövinslag, viss trädkontinuitet etc. I vissa fall kan områdena utgöra skyddszoner eller spridningszoner till värdefullare naturområden. Punktojekt som äldre grova träd kan ingå liksom vissa vattenmiljöer och i övrigt intressanta naturtyper eller lokaler med mindre vanliga växter och djur som inte inryms under kategori A-C.

Hänsyn vid exploatering

Ingrepp i områdena bör så långt möjligt undvikas. I många fall bör det vara möjligt att spara områdena inom ramen för en exploatering eller verksamhet.

E. ÖVRIGA NATUROMRÅDEN

Områden som inte innehåller några stora specifika naturvärden utöver de värden som vardagsnaturen i sig representerar. Den arealmässigt största delen av naturmarken i landskapet ingår i denna kategori. Mindre inslag av intressanta naturkvaliteter kan dock finnas även här. Naturvärdena kan också öka med tiden.

Hänsyn vid exploatering

Ingrepp i områdena ger mindre allvarliga effekter från naturvårdssynpunkt så länge det inte rör sig om exploatering av omfattande ytor. En exploatering kan också begränsa den framtida potentialen hos ett områdes naturvärden. En avvägning får göras gentemot andra intressen.

Norconsult AB

Theres Svensson gata 11

Box 8774, 402 76 Göteborg

031 – 50 70 00, fax 031-50 70 10

www.norconsult.se